

BUNJEVAČKO KOLO

OMLADINSKI ČASOPIS ZA KNJIŽEVNOST I KULTURU

GODINA III

MAJ - JUN

KNJ. II SV. 10

Zaboravljeni mučenici

(Povodom smrti jednog poznanika, koji je vezan za mene samo time što je bio mlad kao i ja)

Njihovi uzdasi, ropci i očaji ne stižu na svetle ulice. Glas im pada nisko kao što su vlažne izbe u kojima se krvnički šulja neman što ih davi. Tragika što ih u stopu prati i igra se s njima kao obesno dete, nije obasjana teatralnim bojama. Ona je sirova i grubo bolna. Ona je samotnička. U malom krugu svoje krvi, prijatelja i sapatnika, njihov bol je paničan, neprestan i bezizlazan. On se kobaca i lomi između nada i očaja i plače često, vapi za krajem.

Kraja, kraja, mukama beznađa...

Vi ne znate koliko nemoćnog bunta; koliko traženja Boga, jednog svedobrog Boga; pa gaženja, hulenja i odricanja istog: koliko svetih nada u jednom običnom zračku sunca; koliko groznog umiranja u jesenjoj kiši; koliko propale mladosti u magli nosi u svome razdrtom dahu jedan iskašljaj. Vi ne znate koliko jedan čovek koji kašlje može da želi i blud i razvrat i glad i hladnoću i poniženje i progon.

Vi ne znate koliko je jedan jadan život poželjan i skup. Kod svakog iskašljaja nositi na dlanu krvave dronjke života i vagati njihove sasušene niti prema kamenoj težini kraja. To je stvar nepoznata vama. To ne rade heroji. To nisu junaci što umiru za velike ideje. Nisu velikani čijim grobovima hodočaste pokolenja. Nisu to glavari čija dela u trajnosti pokazuju obelisci. Obični su ti patnici, sami sa okovima bola. To su sivi likovi, čije pognute glave padaju klecavim kolenima. Njihove bolesne i razdražene uši čuju samo sažaljenje. Njihove ispružene šake radost dobijaju od života samo kao milostinju.

Krvava borba njihova je očajno sirova i pusta. Ona ne želi plemenitih lepota, ona ne čezne za pompom i sjajem visova, ona vapi za jednim jadnim dronjavim životom. On je za njih koren svega: klica lepota, uživanja, patnja, peripetija... svega, svega.

Ništa više, samo jadan život...

Njihova tragika ne traži divljenje. Borba im ne traži odlikovanja. A njihovi očaji mrze gledaoce, njihove patnje proklinju sažaljenja. Oni su sami, sami sa okovima beznađa.

Tinjaju i na dahove proletnjeg vetra zaplamsaju, kao izgubljeni ugarci u travi. Tinjaju, tinjaju vatre u njima...

Šište, jauču plamičci, izvijaju se i crvotoče dok ugarci tinjaju. Tinjaju pusti ugarci u travi, dok se jesenje kiše ne saspu na njih. Plam pod udarom kapi zacvrči, zavije cilikom, zakrvari još nekoliko puta i kroz plavičasti naramak dima zaspi.

Neprimetno se gubi u zemlji, kao da je neka tvrda peta stala na njega. I zemlja se zaravni, pokrije u sebe jauke, očajje i propale nade neznanih mučenika.

I zemlja zaravni sve. Sve...

Bartul Kujundžić

PESME PESMI NEPISANOJ

*Pesme moje hode kroz polja zvezdana
I uz blagi vetar po morima plove
Drugaricu svaka pesma moja zove
Sanjanu u doba ogolelih grana.*

*Čas u plaštu tuge svemirom šetaju
Čas pevaju glasno kroz doline cvetne
No ni jedna sestru nikako da sretne
I zato drugome večno hita kraju.*

*Na snegu, u šumi, u fabrika krugu,
Vasiono, reci i ljudskim srcima.
U smehu i suzi, u svima pravcima
Lutaju i traže izgubljenju drugu.*

*Rodila se bila u jesenjoj noći
Ko plod plama duše i osmeha tela
I odmah je kao ptica odletela
Put juga do kog je tako teško doći.*

*Dugo sam čekao pesmu da se vrati
U čežnji sam bezbroj napisao strana
Zvao je u noći i u jutra rana
Slušajući kako za me moli mati.*

*Ja znam, vratiće se, jer duša ne laže.
Tiho, baš kao u snu, ko prviput što je.
Zagrliće mene i sve pesme moje,
Koje za njom čeznu i svuda je traže.*

IVAN JERKOV

Crnoj hordí

*Najveći Čoveče,
Da imam tvoju dušu
Viknuo bih pred hordom crnom:
Priznajte da ste laže.
Kal vam se na duši slaže.
Priznajte,
Duši će vam kazne pasti blaže.
Priznajte, da ste hulje.
Oči vam u zlato samo bulje
A pričate siromaštvo onima
Što večno nose trulje
O hulje, o hulje!
Vi licemerne hulje!*

JOSO DRINČIĆ

UJAK DAŠO

Stigao je svojoj kolibici.

Poslednji sunčevi zraci prodirali su kroz pukotine na krovu vratima, kroz mala zabrljana okna prozorčeta, poigravali se starčevim čupercima kose, sedom dugo nebrijanom bradom, padali po dronjema i bojili unutrašnjost kolibice čudnim i tajanstvenim bojama.

Ujak Dašo je seo na stolicu, tronožni stočić, skoro jedini nameštaj. Nekoliko dasaka na dvema klupama, slama i jedna krpana ponjavica to je bio krevet. A blagovao je darove Božje na zemlji. Prostro bi svoju staru torbu, koja mu je u isto vreme bila i mekani jastuk pod glavom. Seo je na stočić, svoju staru sedu glavu spustio u velike dlanove, dok se napolju gasio život. Zguren sa suzom u oku sedeo je ujak Dašo i mislio a pred njime se radale slike stare, davno proživljene. Detinstvo po raznim salašima, sluga pa nadničar, bireš, pa risar, a sada?! Sada je ostario, noge mu drhtu, pred očima mu se smrkava. Jesen života. Šta će sada?! Nema nikoga i ništa.

Otac mu je zaglavio motiku, predao je i rekao mu: to poštuji pa se onda ne boj da nećeš imati kruha. I ja sam to od mog oca dobio, a sad je poljubi i idi. — Posle je ona došla i sad su kopale dve motike. Kopala je, radila, rodila i othranili su sluge, nadničare, i svakom je dao ono što je i on dobio od svog oca: dobro zaglavljenu motiku. Sada je njega izdala

— Naga, noge su mu klecale. Sam. Zemlja mrla. deda se razribe za koricom kruha.

Tada je progovorila motika:

— Dašo, zaslužio si da se odmaraš, dosta si radio za celog svog života.

— Da, ali meni treba jesti.

— Ta kako jesti, dok si radio ieo si, a sad te mraš. Kad kad ne radim ne tražim ni da jedem. Dok sam radio ti si me zaglavio, turio u bure vode i jasan se napila — začv keta motika.

— Ali ja imam trbuh, meni treba jesti.

— Znaš, ja sam samo motika, nađi jedan zaglavak i iznai pa se napi vode.

Ujak Dašo tada uzme motiku i počne udarati njome u zemlju, do vratke, tako da je sve grmela.

— Nemoj molim te, kazaću ti nešto — zastenja ona — kad već imaš taj prokleti trbuh i ne možeš da ga obesiš na klan kao tvoju torbu, a ti idi tamo, gde si radio celog svoga života, pa ćeš čuti šta će ti oni reći.

I ona se sada spokojno zavuče u svoj budžak, srećna što se tako lako oprostila. Mrmljala je: neka radi što hoće ja sam zaslužila da se odmaram, a ja mu nisam kriva što ima taj prokleti trbuh. Neka prosjači, neka moli za taj svoj pakleni trbuh, koji traži da jede i kad ne radi. — — — —

Išao je preko njiva, preko oranja. Svuda puno žito se nadvilo, klonilo zemlji pod težinom tereta. Kukuruzi zeleni. Ide tako preko i raduje se. Rodilo sve, dao bog svega, a noga mu upade u meku zemlju, koju je on kopao. Sagibaju se pred njime, jer znaju da ih je on posejao. Sve ga pozdravlja, grli, a i on sve grli, sve voli. I stiže pred njihov salaš i priča im zagnano, pokazuje rukom kako je lepo, kako je puno roda, a on je tu radio, on je sejao ono žito, kopao one kukuruze. Poznaje svaki kut u njihovim stajama, priča o njihovim starima.

A oni se smeju, ne poznaju ga.

— Ta ja sam onaj što je služio kod vašeg deda, ja sam taj što je bio kod vašeg oca nadničar, risar. Ja sam uvek radio kod vas, ceo svoj život.

Dadoše mu kašiku brašna.

A on i dalje priča.

Neće on to. Ne treba njemu, on je došao da kaže, ima nešto da kaže, uverava i sav zanešen priča o nekadašnjoj snazi, kada je radio tu na njihovim njivama, nosio, zgrtao u njihove ambarove, spavao tu na pragu, sneg ga zavejavao, kiša tukla, vetar šibao.

Dadu mu kašiku brašna.

On prosjak, njemu dadu kašiku brašna?! On da prosi, on koji je celog svoga života pošteno radio, radio za koricu kruha, on sada da prosi, njemu da dadu kašiku brašna?!

Vrati se svojoj kolibici, prebaci svoj stari kaput preko ramena, motiku, a torbu sa komadićem kruha na drugo rame. Oseti snagu u svojim žilama, kakvu nije osetio već davno. Samo pravedna stvar, borba za istinu, dala mu je tu snagu, da opet baci motiku na rame i krene opet ponovo na put muke i pokore. On neće prositi, on neće moliti da mu se baci jedno zrnice, jedna mrvica, on hoće pravedno da zasluži i poslednju koricu kruha.

Došao je ponovo.

— Ko si, šta hoćeš? :

— Ja hoću da radim, hoću da zaradim.

— Ti si već stari, ti ne možeš raditi. Ti već nisi ni zašto, ti mi ne trebaš.

— Kako, pa ja sam ovde radio ceo moj život, ovde kod vas. Kopao sam ovde, orao, ovde mi je prošlo proleće života, ovde leto. Poznajem svaki kut svaku stopu.

-- Ko si ti čoveče? Šta hoćeš?

— Ja sam sam taj što je kod vas radio celoga života, što sam ovo stekao, skupio.

— Ti?! Ne poznajem te čoveče.

— Ovde me bila i kiša i sneg i vetar. Ja sam došao kod vas dok ste imali samo onu zemlju tamo preko dola i mali salaš, kojeg se vi još ni ne sećate. Niste bili još ni rođeni. Ja sam sa vašim dedom sve ovo stekao, skupio, ja.

— Ti, ti stekao?! Ovo je moj deda kupio, a moj otac nasledio. Ti stekao?! Nosi se sa moga, tornjaj se dok.

Sagnuo je glavu, a iz očiju mu se spustila jedna biserna kapljica.

Ode preko dolova i greda i stiže pred drugoga gazdu.

-- Ja hoću da radim, još sam jak, još mogu da zaradim koliko pojedem, a i više ću raditi.

— Ti, pa ti si stari, a meni trebaju mladi.

— Da a ja sam ovde radio kod vas, radio sam mnogo dok sam bio još mlad. Tu sam kopao na vašim njivama, tu sam preveo proleće, leto, pa sada hoću i jesem svoga života.

— Idi ti čoveče, ne znam ja šta ti govoriš, šta ti hoćeš. Donesite mu ...

— Ne ja nisam prosjak, ne treba. Ja hoću da radim.

Na trećem mestu počeo je da govori, stao je dalje od vrata i digao ruke.

Mislili su da moli, čekali dok ne svrši i onda je otac rekao jednom detetu da iznese komadić kruha. Ujak Dašo je dugo

gledao u dete, koje je pružalo ruku sa komadićom kruha i gledalo uplašeno u starog.

Dašo, Dašo ti si njima sve dao. Sve si dao, život, snagu, radost, sve si dao. Crni Dašo sve si dao, a oni tebi dok si radio, a sada komadić, crni komadić. Njemu, njegovom dedi, njegovom ocu, a on njegov unuk sad ti vraća.

I ujak Dašo zaplaka, krupne suze počnu se kotrljati po borama i dlakama njegovog starog lica, srce se stegne, sa poslednjem snagom koja mu je još ostala pruži ruku i primi pruženi kruh, usne se skupe ali nije mogao da izrekne reč zahvale.

— Ne, neću, ne treba mi, ništa mi ne treba badava. Ja hoću da zaslužim.

Kad je stigao na put, na kraj kukuruza, skine motiku sa ramena, udari u crnu zemlju...

Kukuruzi zeleni, mladi gledali su ga po rukama, milovali po licu, vratu, podbratku, pričali zanosno tužne priče a ujak Dašo je kopao, samo kopao, još dublje, snaga mu rasla i udarao je još dublje u vlažnu mirisavu zemlju. Pred očima mu lebđio komadić hleba, komadić crnoga hleba. Znoj mu kapao sa lica, cedio se po dlakama i borama a on je samo udarao, udarao i govorio: sve treba zaraditi, sve, a pred očima mu lebđili crveni sjajni kolutovi, sunce je peklo, pretvorilo se u crveni oganj koji ga je lizao, pod nogama mu gorelo...

Sad, sad je sigurno već dosta, stropošta se na zemlju, sad sam ga valjda zavredio — govorio je i počeo puzeći da traži motiku, da nasloni glavu.

Divni neki osećaj prostruji mu celim telom, neka divna slatka osećanja počnu mu razapinjati, širiti se po grudima i udavima, slatke misli i uspomene počnu ga okruživati sa sviju strana, u ušima mu brujila slatka melodija kao da neko peva tajanstvene podzemne, crkvene pesme. Po rukama, licu, svuda — po celom telu, golicalo ga, lako golicalo, kao poljupci, kao nečije vrele tople usne koje su celivali svaki milimetar njegovoga tela, svaki žulj, svaku ranicu koju je stekao rađeći... komarci mušice, sitne neke bubice, sila, čitava vojska sitnih stvorenja gmizala je, milela po njegovim rukama, nogama, jela zavlčila u rukave, pod odelo...

A on je opružio ruke i pustio da ga draškaju dok je svilenog zeleno lišće kukuruza pevalo šumne pesme kao korovi andela nebeskih... Dolazile su ptice nebeske, sedali na njegove ruke, pravili svoje gnezdo u njegovim dlanovima, pevali mu svojim umilnim glasom divne pesmice. Starac se topio od miline, predao se svim tim čarima i uživao rajske naslade. Jedan mali mravić usudio se i počeo peti po jednoj dugoj dlaci starčeve brade koju je vetar nihao tamo amo. Njegova majka stajala

je malo dalje i drhćući dozivala i grdila malog nestaška: ne idi tamo, ne, starac spava, probudićeš ga... A on nije slušao već se samo peo... Starac se smeđao strahu majke i smešeći bodrio mravića da se ništa ne plaši, neka samo dođe starcu i tu će mu biti lepo...

Jesen je bila u veliko. Duturašji beru kukuruze; žurili su, lomili krupne klipove i bacali na rpe, koji su dugi opet kupili u kola. Muklo je udarala motičića o debele stabaljke kukuruza, bilo je hladno jesenje jutro, debela rosa izmešala se sa mrazem. Hladno je a ipak znoj probija na čelo jer žuri se, da se što pre uradi, da se što više zaradi. Starci izmešani sa mladima, devojke sa decom i staricama, sve je radilo, jurilo, samo napred, napred; neko progovori reč dve i umukne, neko cvoknu zubima, neko se potuži da ga zebu noge jer nema cipela ni čarapa i sve ponovo začuta — bilo je mrzovoljno hladno jesenje jutro...

Šta je to, drekne užasnuto neko?...

Čovečije telo... nazirala se brada kroz lišće od bundeve, odelo istrulo, ali za čudo, lice je ostalo potpuno netaknuto, kao živo, svtački mirno, samo usne bile su malo razvučene u sladak smešak kao da gleda lepu viziju.

Bio je čovek, glava je ležala na sapištu motike, koja je bila zabodena u zemlju a malo dalje ležala je stara kožnata torba iz koje je izletela ševa i veselo prnula u rano jutro. U bradi i kosi nastanili se mravi i razne bubice. Odelo nagrizzli su poljski miševi a ruke i noge bile su same kosti... razni crni gmilili su na sve strane, bubice male, velike sklanjale se u rupice koje su bile napravljene oko ostatake u zemlji.

I. Baćikin

Životna borba

*Spušta se veo tamni na polje
Dan je prošao, noć se bliži.
Lanci zvone, vuku se želje
Za sutra — ka novoi brizi!*

*Iz dana u dan do mrklog mraka
Rešavamo teške zadatke rada:
„Ah, biće bolje!“ šapće veriaa svaka
Da, sutra nas čeka: nova nada.*

I ovaj plač i skriveni zubi,
Prolama se dolinama ratnim:
„Biće bolje!“ — kao puzme s neba,
Na zemlji nema mesta gladnim!...

Hleba! ... Hleba... dai korn samo...
„Biću ti sluga“... „umreću za tebe!“...
Čuje se lelek i molitva — isprekidano
Tiho — kao i da ne moli za sebe.

Zar treba da više u tamnu noć?! ...
Hoće li ga spasiti u polju: — „drek“?
Ne! zreket mu oduzima govora moć:
Njega smrt, već ranom zorom čeka!

I još misliš, sutra će biti bolje?! ...
Dat će mi slobodu! i mnogo hleba...
Ha! ha! ha! a lanac te vuče dole.
Smrt! Samo smrt dobićeš s neba.

MARKO PEIĆ

Ti si u njima...

Večeras okovaše
Drugove moje mlade
I baciše na dno kamene ćelije.
Da život u njima sagnije
I umuknu reči.
Ja sretoh u njima tebe
U ovo veče tamno
Kada mi duša zebe
Pri pomisli na njih.
Ja vidim tebe
Čudno silno trpiš i čutiš,
Jer znaš da si čist.
I patnja mojih drugova
Radja je dan beli list
Na koji će pokoljenju kasnu
Žive nom kralju svojom
Zapisati svoju krabu.
Naveći čor eče,
Ti znaš njihov „ureh“!
Trčiša stvar jednu malu,

Previše, previše malu...
 Bili su zanešenjaci,
 U duši im plamteli plemeniti svetlaci
 I smeli su pred istinu stati,
 Izreći svetu
 Da život nije svakom mati.
 I kao i ti
 Oni su bili spremni
 Život zato dati,
 Ti si duši samo mogao i lteo.
 Brema oni ponesoše dalje
 I za usta traže
 Hlebac svakdanj, beo.
 Gde ti pade
 Krst ti pridržaje,
 Ponesoše dalje
 I u lanac žrtve
 Upletoše tiho
 Te živote mlade.

LOVRO STANIČIĆ

PESNIK

Ljudi mu ne znaju pesmu još nijednu.
 Nisu čuli strofe ni čitali rime,
 Pa ipak se smeju, kad mu čuju ime
 I figuru vide pijanu i bednu.

Znaju da mu miso uvek ko brod plovi
 I mutan da pogled u daljinu bludi.
 Sažalnim pogledom gledaju ga ljudi.
 Jer u kalu njinom ne postoje snovi.

On u rosi vidi suze cveća svela.
 U oblaku traži crte sakrivene
 Sanjane, a nikad nevidene žene
 Pogleda plavoga i mirisnog tela.

Luta noći duge u velikom gradu.
 Bludnicama priča nijan svoje jade.
 Sačasama lupa i poslednje nade,
 Da će ljudi ipak jednom da je dadu.

U zoru se popne u stan ispod krova.
 Pa suzama onda pesme svoje piše;
 Naslonjen na prozor u jesenje kiše,
 On plase nad gradom sahranjenih snova.

IVAN JERKOV

RUMEN

(Iz neobjavljene zbirke „Zlatni srp“)
Grozdovi cvata beli ko snea gore Kavkaza,
visibaba late večernju rosu piju ko želje,
vedrina neba haljina na proštenju,
tvoje su ruke još belje!

Pod prozorom je jorgovan što ga Bunjevka ne-
durđin u bašti sanja sunca rumen, [govala,
maćuhica sa više boja se diči,
usne su ti krvi grumen!

Jabuke rumen u bašti čeka na neku vesnu,
noćas sam čuo dozrevanje žita,
tunje zrelosti potsećaju i mene rastuže,
rumen ti u nedrima skrta!

BLAŠKO VOJNIĆ HAJDUK

Idu sveći...

Svećani da, kažu.
Deca skaču, veselo čekaju
Da svane dan, koji Božićom zovu.
Babe o Božiću toj deci litanije lažu,
Bez brige što starešine od nemanja glave bole.
Jer one i deca Božić svetkovati vole.
Kad dođe svetac
U kući se nađe zadovoljstva svima.
Obična laž.
Glavna tačka svetkovine je oko boce vina.
Eto istina.
Ne brine se niko za beskućnike
Što kod njih ni založiti nema,
A kamoli da se poslastica sprema.
Kod njih je Božić uvek
Jer na slamu ležu
Velike im zime
Kožu zatežu.
Oni beskućnici po istini slave
A ne srece što ih lažju mantijaši prave.

Radnik pesnik. FRANJO VOJNIĆ

Kuća Ridjeg Marka tvrduje

Sin mu se zvao Jakve. Bio je riđ i pegav kao i otac.

Marko je dobio jednu neodređenu bolest u ratu, zato je i leti išao u zimskom kaputu, *blompana*

Večeras je sin polako mislio o tome zašto se zove Jakve i zašto mu otac ide i leti u zimskom kaputu. Polako se mislio. Bože moj, mlad čovek u kući sam, pa nešto mora da misli. A o čemu drugom da se misli! Jakve!

On i otac su proračunali koliko će dati na porez, koliko na zakrpe, koliko će kukuruza i mekinja otići preko obora dok se utove svinje, i kad će skupiti dosta novaca, da kupe ono parče vinograda što leži pokraj njihovog, na čošku pašnjaka. Znali su i to koliko će platiti čika Luki za oranje. Luka nikad nikog nije ođerao, a najmanje njih i s tim su oni računali. Sve su oni to znali kao da idu po čvorovima na svićnjaku.

Jedan oveći izdatak je mučio sina. Približavala se polugodišnjica materine smrti. Služba božja za dušu staje novaca, a i voštanicu treba zapaliti na grobu. A sačuvaj bože apoteke i popa. Nije se zaradivalo bogzna što, a jesti se dobro može. Zima slabo nadniči.

Ostavio je metlu, što je od sirka vezao i izašao napolje. Setio se da će biti dobro, da spremi još večeras torbu. Otac je otišao u vinograde, da javi kumu Mišku, da ujutru mogu poći da kose trsku. Spremio je Jakve torbu za jutro. Iza slemena je uzeo glavicu crna luka. Hleb je dobar, a luk pali, grije mesto rakije. Prineo je posle loianicu ognjištu, da vidi je li krompir već kuvan. Pa pošto se setio da je od kriumčarenog duvana još nešto ostalo, potražio je novinsku hartiju i trepćući očima zadimio debelo.

Seo je opet među sirak i vezao dalje metle. Svaka metla je gotov novac. On je skoro znao koliko vlati sirka ulazi u jednu metlu i koliko najmanje mora da dobije za nju. Na onaj vinogradić se mora skupiti uskoro.

Kada je susedov pas oko osam sati počeo jako da zavija Jakve je izišao u dvorište. Oca još nije bilo. On je pomno pogledao oko svinjca i kokošinjca da se uveri, da im neko ne krađe blago.

Umiren se vratio i setio se već po treći put da je gladan. Nije ga morila briga za oca. Dalje nije htéo da čeka.

Uzeo je dva naprstka masti i iz vode vadio skuvane i nabubrele krtole. Vrh nožića je omrsio mašću i zabada ga u topli krompir. Slatko je znao jesti Jakve. Možda lepše želje nikad nije ni imao no da celog života može da jede ono i onako kako bi on to želio.

Odlučio je da će u nedelju izaći da vidi kako im stoji lanac žita što leži iza ciglane. Na onaj lanac što je ležao pod Palićom su mislili da poseju kukuruz. Jakve je već izabrao zdrava zrnate klipove. A i za vinograd je spremio okat krompir, što će zasaditi u prazni pesak.

On je volio tu zemlju, vinograd i kućicu, što su snoktili znojem. Jakve, otac i pokojna majka su samo to volili. I Jakve je obilazio već sada oko vinogradića na pašnjaku i sanjao šta će i kako će u njemu raditi. Otac je obećao da će se odmah pisati na njegovo ime. Šta mislite, Jakve će imati svoj vinograd!

On je slatko jeo. Očeve krompire je ostavio na ognjište, da se ne ohlade. Kad se najeo uzeo je opet svoje metle. I mislio se, zašto se on zove Jakve. Pa i opet što bi drugo on i mislio. On je bio još ružniji u licu no otac. A za ružnog momka su devojke još skuplje. Jakve je znao da su devojke skupe. Na ulici i u crkvi, on ih je gledao izdaleka. Istina, ženska ruka je sada nedostajala u kući. On je mesio hleb i prao i rublje i sudje. I nije bio više protivan, da mu tetka Djula nađe neku radinu devojku, samo da mu nešto i prćije donese. Tetka će naći, a on će je primiti, kao što je i otac njegovu mater. Radiće, a Jakve će imati s kim i da spava. Neka radi i ima nešto. I dete će imati. I Jakve će detetu štediti mrvu po mrvu.

Tako se mislio i otac. Jakve nije nikad pomišljao da i nije on taj, koji misli o tome, već tako misli i govori ridji Marko, a pegavi sin sve prima. „Neka je štedljiva, radina i ima nešto!“

Polako je radio Jakve i mislio se. Jedared je neko izbio pod prozor i zavikao:

— Jakve, jesi li ti tu?

U njemu je stala krv. To je bio glas strica Antuna.

— Bog ga vidio šta će opet — protisne Jakve i vikne: — ja!

Setio se da brzo trgne krompire sa ognjišta i gurne lonac pod krevet. Pošao je da otvori i mrgudao. Prošle subote im bio i osta na večeri, što se pametnom čoveku ne da lako oprostiti. Čuvali su otac i on svinjetinu za leto, za poljski rad, ali kad ga ni kasno večer nisu mogli stresti s vrata, kad se već zaglibio na večeri, ponudili su ga krvavicom. Pogledali su se krišom i mislili: „ajd nek je jedanput i u paklu vašar.“ Zalogaji kao palac veliki su nestajali u ždrelu strica i njihove oči su uzalud iskočile. Oči su im govornile: „Trebalo je to nama?!“

Uzalud su imali rdave snove o krvavicama. Jer je stric i onako čitavu jednu pojeo. Od to doba su strahovali od njegove posete.

Jakve je išao da otvori i strepio za njihove krvavice. Sretno se iznenadio: mesto strica bio je napiti susjed golupčar.

— Šta je dobroga braca Matiša? — zapita.

Stari Matiša opsuje nešto pa progunda:

— Slušaj momče, znam da ste siroti. Žao mi brate, što se radi. Kidaju mu novac te devojčure iz ruku. Platilo mu čašu vina Šimok vatrogasac, a posle ga nalatile te pokvarene i čudo božje. Idi. U Pidincinoj birtiji je.

— Ko? — Jakve jedva izusti.

— Žao mi je čoveka. Znam da je kućevan. Nikad ga ni napitog nisam vidio.

— Otac?!

mu se usini

Jakve je zaplakao. Otrčao je u birtiju. Oca nije bilo. On, Jakve, izgubljeni seljačić, besparić nadničar, sa svojom kuknjavom je izazvao prezrenje i potsmeh kod gostioničarke, devojaka i veselih gostiju.

putio balce

— Otišao je stari s njom kući. Šta si se obalio, nije mu izgorio krov iznad glave — rekla mu je gostioničarka.

On je molio, ona je slegla ramenima:

kehotin

— A ko zna gde crnka stanuje?! Đavo i pop.

Jakve je pobegao. Nije hteo da moli, da mu povrate što je otac pobacao. Uzalud je sve. On je pobegao kući i sa strahom čekao ridjeg oca. Noć je bila strašna. Strašna kao kad je mater umirala, pa je lekara trebalo zvati, a on i otac nisu imali srca da odreše onu masnu kesicu. Osećao je da je sve ono propalo što je otac u kesici nosio u nedrima.

Koliko velikih nužda je prešlo već preko njihovih glava, a oni su stiši izgladnela usta, ali tu kesicu nisu odrešili. Osećao je šta znači početi iznova iz nekoliko metala i nadnica. Osećao je šta znači jednom tvrdom petom nemilosrdno zgaziti sav znojem stečeni plod. Osećao je jednu strašnu noć kakvoj se u svojoj kući ni u najernjim snovima nije nadao.

gledanje

Kod vojske, u kojoj za sve vreme ni jedno pismo nije poslao ni dobio, jer je to novaca stajalo, Jakve se mnogo napatilo. Ali Jakve je noćas znao da to prema ovom nije ništa.

spavati na čemov kad počeli e

— Jakve još dugo neće imati svoj vinograd — šapnuo je ridi momak u bunovnom polusnu i pomislio da će morati i tetka Đuli da kaže da se ostavi posla. A siroma momak koliko je već dosad sanjao o tome kako će moći da spava sa svojom mladom, koliko njemu bude volja.

Oni Jakve, sin ridjeg balca

★

tožito / putu /

U kući je bilo ujutro kao posle vražije svadbe. Očev krompir se uštapio u vodi i požutio. A Jakve kad se pogledao u parčetu slomljenog ogledala, njemu sinu čudna misao: šta se zapravo razlikuje njegova glava od onih žutih krompira. Pokvareni vazduh je zaudarao, a on je plegao na spremljenu torbu i cvokotao u hladnoj sobi.

Kad je bio

Iz Marka je mirisala rakija kad je došao. Nije više po starom običaju pušio duvan u novinsku hartiju uvijen. Pušilo se zimi kad omane nadnica baš tako. Crvenila se jutros slova na očevoj cigareti.

— Oče! — kliknu sin.

kadah

Iz oca je kuljao smrad pića. Oni su kaplju okusili samo o velikim praznicima.

otac

Otac se strašno zbunio. Gladno, tupo seljačko lice zagori. Sinovljeve oči su preklinjale i plakale. Pegavo lice oca se trgne i umalo ne zaplaka.

u brizgama

Izašao je naglo u drugi sobičak i počeo da ide oštro gore dole. Njegove grudi su se nadimale. Bio je ridi Marko mamuran, zamišljen i uzrujan. To sivo seljačko lice, što je tvrdom vo-

salubom

ljom tvrdoglava magarca krpilo zrno po zrno, trun po trun, još nikad nije ovako sevalo. Riđi otac je stajao prema riđem sinu. To su bila dva ružna lica kao dva oličenja izgladnelih stomaka, samo jedno mlađe a drugo starije. Oba gladna i žedna za odbačenim željama. Samo su godine bile razlika među njima. Marko je stvorio sebe u sinu. I on je gledao sebe u sinu koji je okrenut zverao u zemlju. To je bio on, samo što je starije riđe lice noćas zaronilo negde, gde mlađe nikad nije bilo. Starije je izbilo noćas na jedan drugi kraj.

Marka je slatko golicao dim crvenopisane cigarete. Oštro je koračao u zakrpama bogatoj odeći i obući.

On, goljo, seljak, kukavica je noćas ljubio jedno namirisano belo telo! On takvu lepotu, toplinu i mladost nikad nije imao. On, riđi Marko za koga se ni jedna devojka nije htela da uda, on je mogao noćas da radi što hoće sa jednom gospotskom devojkom. On kome su devojke rekle: „Vražće strašni!“ Koga su prezirale i smejale se s njim. On i u leto smrznuti Marko. On je grizao, ljubio i milovao sve to. On! On, koji je uzeo gluvu Margu, koja je s njim radila kao marvinče, gladovala i erkla. On je imao noćas jednu devojku divno ošišanu, narumenjenu i namirisanu. Marko, koji se brinuo za novac u kesici u nedrima i ni za boga lekara nije zvao, kada je izdisala Marga, od koje su i njihove svinje bolje živile. Jer znao je Marko, da svinje treba dobro hraniti, ako hoće da se ugoje.

Taj Marko, koji je svinjama dao a sebi ne, koji je u očekivanju ženine smrti zajedno sa sinom strahovao: šta će stati sahrana, a ni trunka nije žalio ženu; taj riđi golja je otkrio u svojoj pedesetitrećoj godini čudnu vatru u sebi. Svet, čitav svet bi dao za to.

Osećao je blaženstvo te ludosti: svet razoriti za jedno belo meso.

On se borio sa sobom. On i sin, to su bile dve jednake pole. Otac je stajao prema sinu. Ubrzano je koračao i dim uvlačio duboko. I upao je najedared pred sebe, pred sina.

Uhvatio je sina za nrsa. Starom se pegavo lice sjalo u ognju i bilo pomlađeno. On je pronaššao ludu mladost, koja ne mari za sivi zalogaj u koji je on sav život istvrđovao.

— Jakve! Jakve, mi smo saživili život gore nego stoka!

— Oče!

On je osetio, da je svoje pedesettri godine jače usadio u sina nego u sebe. Gladna, noktaška tvrdica je raskrinkala sebe, ali je osećala da sin nije prošao taj put.

I taj čitav dan su se mimoilazili i ćutali kao da sahranjuju jedan drugog.

A uveče sav slomljen od odlučivanja riđi Marko je pognuo glavu pred sinom.

— Nikad više — šaputao je.

Jakve se osušio za nekoliko dana.

Ridi otac koji se nekad strigao kao ovca, bio je udešen i izbrijan.

Jakve je hteo da vidi onu kožnu kesicu, što je bila u očevim nedrima. Kada je u nju došla stotinarka, njih dvojica su znali, da je ona tu teškim lancima zabravljena. Ona je radosna mogla da iziđe otud samo za parče zemlje, mršavo prase, pile i sve što se dalo gojiti i ploditi. A kad su morali dati na porez ili odelo, ta stotinarka je bila bez suza oplakana.

Jakve se sećao oca kako ga je učio. Koliko puta se jeli leti

Tu kesicu je hteo da vidi Jakve, ali je otac bežao. *Aruba*
duda i hleba.

A u vinogradu se smelo dirnuti samo natrulo krožde ili voće.

— Treba za prodaju. Novac treba da se pravi — govorio je otac za čestit rod. *plodove*

Koliko odbačenih želja, uzdržavanja, samo da se ugoji kesica u nedrima!

A večeras je Jakve čuo, da je otac digao zaiam na njihovu kućicu. *mašina*

Hteo je da potrče, da zapitkuje i čuje da nije istina. Hteo je da moli tu devojčuru, da se ostavi njegovog oca. Hteo je da otrče parohu, koji ga je nekad u školi učio, milovao i šibao, da mu se isplače, ali je samo sedio u svojoj vlažnoj sobici i sušio se.

A otac je bežao ispred njega.

Jakve nije imao nikog da mu se istuži. Nije on to ni znao. Ni papučarskom momku nije znao reći, da ga boli što ga je isti onaj otac tako odgojio, koji sada lomi sve to.

Jakve nije imao drugova. Ponekad je večerom razgovarao sa susetkinim papučarskim momkom. Susетка je terala zanat pokojnog muža i radila sa momkom, zvanim „Kure“ zato što je bio crn kao ciga. Ovaj momak bez roditelja i rođaka se ponekad razgovarao sa ridim Jakvetom.

Kure je u čitavoj ulici najbolje svirao na usnoj harmonici i jedamput u tuči je bio uboden nožem. Jakve je zato volio da govori s njim, i njemu se potužio.

— Eh ne znaš ti šta ti je ženska — reče Kure. - Vidi staru Kozmancu. Žena svršena, ima decu odraslu. Da sem ja kao njen sin Janko! Dok stari Kozma ide i sa tamburom noću zaraduje za koji zalogaj, a čika Žaro tu na očigled i Janka i Milke. Ma de je on božji trgovac! Svršena žena i njoj to treba. Ubio bih ja da sam na Jankovom mestu. Moja mater?! Kad već stari Kozma čuti, ali sin?!

Jakve se tužio jedine njemu. A on je šapnuo:

— Ima to svuda davola. Vidi ovu moju majstoricu. Baba brate, ima šesdeset godina i ne pusti me u devojke. Da joj kuću čuvam. E barem da mogu pored nje da dovedem koju! Ali je budna na sve. Vragbaba! A letio bih da me uhvati. Imam sad jednu lepu sluškinju. Tu je preko u ledari, ali ne mogu brate da je dove-

Ja ne trgovac nija.

dem od babe. Budna kao veštica. — On se zanese i šapnu: — Da li bih mogao kod tebe, kad starog nema? Našao bih nešto i tebi, kada stari može teraj i ti inat.

Jakve se njemu jedino tužio. A Kure je lepo svirao na usnoj harmonici i pričao o svemu.

Jakve nije našao nigde utehe. Otac je iz noći u noć provodio kojekuda, a danju bežao ispred sina. Jakve je samo lutao po kući i sušio se. Nije imao volje ni za rad. Očajnički je razgovarao sam sa sobom.

— Šta! kaplja vode u požaru može — zaplakao se jedno veče kada je vidio, kako mu sav rad i kuća u đubretu stoji.

Njega je pekla savest, što neradom rastočava i ono malo siromaštva, ali je onda i opet šaputao:

— Kap u požaru.

*

Nedelja je bila. Jakve se dovukao iz crkve. I to jutro je našao oca gde plače.

Stao je pred njega i gledao ničice u zemlju. Stari se trzao u jecajima.

— Sine, spasi me. Spasi. Ne mogu više. Ja to neću, ali me vuče. Spasi me. Ne daj me sine.

Ridi, ružni gladnik je zagrlio napaćenog sina i plakao. A to veče Jakve se trgao. Kad je zašao kućom i ulicom i uzalud tražio oca, njemu kao da su zarili nož u leđa iz potaje.

Sedio je dugo u tamnoj sobi to veče. Nije to već bilo novo kod njega, da skoči u tami i da se čas posle trese, kao da se užasno opire nečemu. Tama i samoća su bili njegovi najgori savetodavci. Dugo je sedio i đipao. Jedamput je istrčao u kuhinju, dohvatio olovom oblivenu batinu sa kojom su noću išli braneći se od pasa, dok su još u vinogradu stanovali.

Posle je sav slinav stenjao među polupanim pokušajima. Njega je sve to bolilo već preko glave. Stenjao je i osećao izgubljenost i slinu na ustima.

Iznenada se krenuo pun bojazni, plača i očaja, prema birtiji Pidince. Krenuo se tamo, odakle je jednog večera bio izbačen postidjen i u saznanju, da je bedna kukavica i sitna tvrdica. U saznanju da je smešni seljačić, sin svoga oca, koga nemilosrdno cede do zadnje kapi krvi, da ga posle svega najure, kao i njega. Krenuo se, da zove kući oca, da mu pokaže, da i on zna da besni. Hteo je da probudi oca, da se zgrozi taj otac i trgne. Hteo je da mu otac zavapi:

— Sine, zaboga što načini od naše sirotinje!?

I otac je bio tamo. U krilu je sedila crnka. Jest, bila je lepa. Noćnički, nadražno lepa. Njena izazivačka, razularena lepota je išla na živce. Od njenog mesa se mnogo što-šta naziralo, isticalo i đražilo.

Ona je bila u krilu riđeg Marka. I njene snage se poplašio sin. A on se nije sina zastidio.

— Oče, — izustio je samo sin.

Otac je bio pićem i ženom zagrejan.

— Zar ti je ovo sinčić! — saletiše dvije devojke Jakveta. On se zbunio i stresao ih sa sebe.

— Oče, — šapnuo je još jedamput.

Njegove oči su molile oca, da ga spasi svega ovog. *otac je*

— Hoćeš li popiti nešto? — kliknuo je otac.

Crnka je skočila s krila očova i prišla sinu.

— Ajde, što si tako divlji? Pripitomićeš se ti već.

Sin je gledao samo u oca. Šapnuo je treći put:

— Oče!

opet Ridi Marko je bio zagrejan pićem i ženom. Ridi Marko je zaboravio da je čitavog života od usta otkidao, snoktio i znoj u mrvicu pretvarao, a da se bubanj već sprema da ga baci na prosjački štap. Ridi Marko za koga se sem gluve i malo šanute Marge ni jedna devojka nije htela da uda, taj Marko je zaboravio u mirisu lepog i pokvarenog ženskog mesa, da je on pred sinom danas plakao. Ridi ružni Marko od kojeg ružnijeg muškarca je i sam njegov sin samo u sebi poznavao. zaognjena pogleda se okrene krčmarici:

— Daj skuvanog vina za mog sina.

A sin je četvrti put već viknuo: *parikao!*

— Oče.

Otac viknu za krčmaricom:

Ridi — Osladi mu. Jako.

Teme rideg Marka se zaljulo: dve mlade ruke u kojima je plamsala duša starog Marka, prepune njegovog bednog života i muka na ruševinama znoja i mrvica podnetih, zgrčiše se i batina olovom zalivena prozviždi kroz dimom i alkoholom opterećeni vazduh. *nepravda*

To su se dve pole, jedna mlada i jedna starija, jednog skoro istog bića konačno sukobile i slomile obe.

★

Dok su u dreci bežali i skakali iza stolova, Jakve je posrtao prema policiskoj postaji.

U njemu su sve patnje stale. Bio je bleđ i skrhan kao slamka. Šaputao je:

— Sad barem znam gde sam ga smestio. Ovako barem neće otići na tuda vrata. *plakao*

Ridi, ružni sin oca, koji nije volio svoju ženu ni sina, samo kućicu, zemlju i mrvicu, ridi sin tog gladnog oca se nije više brinuo, ni za kuću, ni zemlju, ni vinograde, ni dugove, a ni oca, čiji mozak su kupili sa tavanice birtije i one batine, sa kojom su išli noću kroz vinograd.

On je samo šaputao u stražari: noću kroz vinograde. *— Sad bez emu*

A u isto vreme jedan stari pijanac, znanac Marka još iz detinjstva, porugljivo se smejavao u birtiji i iz sveg grla vikao:

— Hojla! Ljudi, Ridi Marko tvrduje!...

BALINT VUJKOV

VJETROVI...

Već nekoliko dana
Vjetrovi su poludjeli.
Već nekoliko dana
Slušam kako im grla hladna urliču
Priču
Sirotinjske sudbine.
A čujete li vi njihov zov?
Vi siti,
Napiti,
Masni i strasni,
Utopjeni i utovljeni...
Bezбриžni, uvek dostižni!?
Izađite bosih na čošak
I barem dvije noći
Osjetite priču ovih vjetrova na sebi.
Izađite, izađite
I osjetite što znači sudbina
Koju urliču mrzli vjetrovi.

JAKOB R. ŽGANEC

Parodija najsavršenijeg bića

Ovo su zastareli motivi,
Ali zar smo mi krivi
Što krv u nama živi
Šibana tim životom?!

Beskućno siročić se potucalo ulicama.
A kad je dom zapatilo
Odvukli su ga na klanicu
I leži sad u kosturnici zaboravljenoj negde.
„Za dušu“ patniku
Niko nije palio ni voštanicu.
Bio je to otac moj.
Kao dete gladno i golo
Dobih zimi cokule donova drvenih
Od „milostivih“ ljudi,
I odelo suro
Što stucaše robijaši.
I podoh stazom oca.

*Sad će mi doći ljudi drski,
 Meni,
 Kojem su i dani nekad mrski
 I pitaće:
 „Sine, što u životu ima zloga?!
 Zašto nemaš vere
 U nas i dobrog svetog boga?!“
 Ha, ha, ha.
 Ljudi,
 Da rezderem svoje grudi,
 Da vidite krvavo srce moje?!
 Zar ćete biti uvek divlji i surovi
 Kao muškarac prvi put
 Kad zaognjena oka slep zagriže u spazmu?!
 Zar vi baš ništa ne znate o vašem sarkazmu?!
 „Zašto ne veruješ u boga i njih?!...“
 Ha, ha, ha.
 Eto, neka odgovori slomljeni ovaj stih.
 Neka odgovori gluvima.
 Drskima, tvrdima
 Samoživima i glupima.*

*Ovo su otrcani motivi
 Ali jesmo li mi krivi
 Što srce u nama živi
 Šibano životom?-*

STANKO GOVORKOVIĆ

NARODNO PESNIŠTVO KOD SUBOTIČKIH BUNJEVACA

I subotički Bunjevci kao deo našeg naroda imaju svoje narodne umotvorine: specijalne govorne izraze, poslovice, zagonetke, pripovetke i pesme, — ali dok je proza dosada malo sakupljena i još manje objavljena — nemamo ni jednu posebnu zbirku sa njom — dotle je narodnom pesništvu ukazivana veća pažnja, ono je poznatije i zauzima među svim vrstama narodnog stvaranja i kod Bunjevaca najvidnije i najznačajnije mesto.

Narodno pesništvo subotičkih Bunjevaca može se podeliti na više vrsta, no među njima najvažnije su dve. Prvu vrstu sačinjavaju pesme „groktilice“ koje se grokte, t. j. kazuju dubokim glasom iz grla, ne od muškaraca, već od starijih žena, obično u svatovima i to kao uzor budućim supružnicima, po čemu se još i zovu „svatovske“. ¹⁾ One bi u stvari odgovarale, i po svom deseteračkom obliku i po svojoj sadržini, Vukovim muškim, od-

nosno epskim narodnim pesmama. Druga, tak vrsta bi mogla biti narodnih pesama jesu takozvane „kraljičke“ pesme, koje su vezane za duhovski običaj „kraljice“, ostao još od davnina kao trag paganskog slavljenja slovenskog Boga Ljelja — i koje su u sestericu, najčešće sa pripevom „ljeljo“, do čemu li još i zovu pesme „ljeljinke“. One su neistoriske sadržine, pevaju se na određeni način u horu — i odgovarale bi ženskim odnosno žirskim narodnim pesmama. Prvih, po mišljenju g. Blaža Raića, njihovog zaslužnog skupljača ima „valda preko stotinu“ a drugih, mislimo mi, ni toliko.

Naš narod zna za nekoliko načina kazivanja narodnih pesama. Obično je to otegnut napev, s dizanjem, spuštanjem i uzvraćanjem glasa, tužan i jednolik kao što je i sam deseterac. On je ponajčešće praćen zvukom instrumenta: gusla ili tambure. Zatim ima i običnih kazivanja, bez i sa podignutim glasom, kao i pjevanja sa bez instrumenta. Kazivanje bunjevačkih „sva ovskih“ pesama vršilo se takozvanim „grokćenjem“ koje je vrlo slično dalmatinskom „ojkanju“ a odgovara „grokćenju“, „groktanju“ žirskih Bunjevaca. To je jedan „osobiti način pevanja sa titranjem i tremolom, glasa i sa drhtavim otezanjem pripeva „oi“ — „na početku a još mnogo više na kraju stiha“⁽²⁾ — bez instrumenta — i u ikavskom izgovoru. I danas se kod subotičkih Bunjevaca kaže: „Tako piva, sve grokti“. Iz kalendara „Danice“ za 1891 godinu (str. 36—37) saznajemo da je onaj „koji je tomu više vrlo činja osoba na prijateljski sastanci, u svatovi, no prela i d. Neće ni najvećeg učenjaka s takvim štovanjem njegovim učenicima saslušati, kao što će naš narod staro i mlado onog obkoliti, o kojem se dozna da će „groktiti“... Prija nego što bi ovakav pivač udesio pivanje, on se sasvim promini, ozbiliniji postane, dvatри trenutka „udešava“, glavu spusti kao da bi se dubokim mislima pridao ili čelo rukom pokrije, iz dubline uzdahne, te će naprimjer ovako započeti:

Probudi se, Bosno, zemljo slavna!...

Tako dalje nizaju versove, u kojima uzveličavaju junaštvo svoji pradidova ili jadikuju nad teškim patnjama svoji stariji od bratni neprijatelja Turaka njima zadatim.“ — Ovaj ovakav način kazivanja epskih narodnih pesama kod subotičkih Bunjevaca izgleda da se danas izgubio.

Sasvim je drugačiji način kazivanja „kraljičkih“ pesama, koji se i danas o Duhovima u Subotici može čuti. „Kraljice“ — t. j. „kraljice“ od osam do četrnaest godina, obično sam na broju, odaju grupu, u kojoj se prvi par zove „pridnijači“, drugi „strijari“, treći „kraljica i diver“ i četvrti par „stražnjači“. Obično su šarenim, liskanim i zatim izvezenim haljinama, sa krunama od perlica i ogledalaca, veštačkog sveća i raznobojnih perlica na glavi, a bosa, one sa tri dana Duhova polaze u pevanje, u horu ili u zahtoj ritmično pevaju svoje pesme „ljeljinke“, — u ravnomernom šestericu i jednolikoj ritmi (All gro. 4/4: Ta-la-lia la-la- so-l fa-m). Ovako se pevaju u pesmi obično i veselije sadržine, ne lutaju pesme sa žalosnim motivima, kao što su one o „jednokom“ i „klatam“ pevaju se sa „ljeljankom“ i otezanjem kao vesela melodijena i užaljke.

Kod „kraljičkih“ pesama treba razlikovati dva vida. Prvi p

bio takozvane pesme „pohodnice“, koje su više običajne, obredne pesme, folklornog značaja. Njima „kraljice“ obavljaju dolazak selu i dvoru, susret sa drugim kraljicama — ili im služe kao uvod u pesme koje će pevati. Tek posle otpevanih ovih ovakvih, obično kratkih pesmica — danas naročito po varoši — na prometnim mestima: pred crkvama, na trgovima, na korzu, tamo „di se šecu momei i divojke“ — obraćaju se okupljeni prolaznici rečima: „Ajde kad mudrujete, pivajte od junaka, pivajte od junaka, pivajte od divojke, pivajte od đaka, pivajte od jedinka, od jedinice, pivajte od siročeta, i t. d. — prema tome ko koga ima“.¹⁾ I tada one pevaju pesme svoga repertoara, i to one „starovinske“, sa motivom, koje bi predstavljale ne samo drugu vrstu, nego i najvredniji deo „kraljičkih“ pesama subotičkih Bunjevaca.

¹⁾ Blaž Raić: Narodno blago — zbirka narodnih pjesama i poslovice: I knjiga — Svatovske pjesme. (Subotica, 1923)

²⁾ Dr. Jovan Erdeljanović: O poreklu u Bunjevaca, 279.

¹⁾ „Danica“ za 1920 godinu.

„Kraljičke“ pesme su u šesteru, sa nestalnom cenzurom. Kod „kraljičkog“ pevanja, on se ponavlja s pripevom „ljeljo“. U samom šesteru kao vrsta „potpripava“ upotrebljavaju se i reči „nane“ i „majka“, a može i koja druga reč (ime lica koje se opeva). U stvari ovo služi za nadoknadjivanje nedostatka broja slogova — slično upotrebi petog u mesto prvog padeža kod deseteračkih pesama. U istom mah ovo nas navodi na premetavanje šesterca u deseterac, što se, po našem mišljenju, ne retko i dešavalo.

Sama pak tehnika bunjevačkih narodnih pesama istovetna je sa tehnikom ostalih naših narodnih pesama, uz koje one predstavljaju zajedničku opštu. Prema tome ono što odlikuje ove druge, odlikuje i njih; nedostaci prvih nedostaci su i drugih. I ovde ima stereotipnih, opštih mesta na počecima i svrštecima, kao i u ornamentisanju; i ovde nalazimo najčešće na papalelisano poređenje, naspramnu antitezu i trostupnu gradaciju, obično u dvogovoru. Obrti u kazivanju vrše se sa „Al' besidi“ i t. d. Samo odgovori često se kazuju bez oznake ko ih daje.

Naročito epske „svatovske“ pesme subotičkih Bunjevaca skoro su iste kao i druge naše narodne epske pesme, — po predmetima opevanja. Pored Kraljevića Marka, Sibinjanina Janka, braće Jakšića i drugih istoriskih ličnosti — što je moglo preći i iz Kačićevog „Razgovora ugodnog naroda slovinskog“, rado čitanog od Bunjevaca; zatim pored drugih njihovih motiva, zajedničkih i pesama sakupljenim u Slavoniji („Marula divojka“, Anka Smedrankaranka“, „Sela Todorova“ i t. d.) — što su mogli primiti za vreme svog etapnog bavljenja u Slavoniji — ili i iz kasnije štampanih zbirki u Novom Sadu i Zagrebu; — one najviše opevaju: Hercega Stipana, Senjanina Iva i drugo uskoče i primorske junake (Daničića Mata, Pletikosu Marka i t. d.) — što bi se moglo dovesti u vezu sa njihovom postojbinom pre doseljenja u Bačku. Ssvarno njihovi motivi su isti kao i u već poznatim narodnim pesmama iz štampanih zbirki, — ili su predstavljaju lokalizacije poznatih motiva starijih narodnih pesama na nove događaje i junake. Od nekih sedamdesetak pesama zbirke G. Blaža Raića, jed-

va da ima nekoliko koje ne bi bile sa motivom već obradjenim u boljim narodnim pesmama već objavljenih zbirki. Naravno da ovde i ne može biti reči o nekoj posebnoj originalnosti, o kojoj je danas nemoguće pouzdano utvrdjivati. Ali i kraj toga u bunjevačkom narodnom pesništvu nalazimo nekoliko motiva, klasično obradjenih, koji po svojoj vrednosti ne zaostaju za najpoznatijim u celokupnom našem narodnom pesništvu („Mudra Janja“ umeo je G. Jaša Prodanović, odličan poznavalac našeg narodnog pesništva u svojoj antologiji naših narodnih lirskih pesama.) Jedna od takvih je i „Smrt boljanog Iva“, koja glasi:

Boljen Ive po gori hodio,	Ne bi l' znale gdi joj Ivo leži?
Boljen hodi, dobrog konja vodi;	
Veže konja za zelenu jelu,	„Oj starice, stara mila majko,
A on leže pod zelenu jelu:	Lako j' poznat gdi vam Ivo leži:
„Vrlo me je zabolila glava!	Sve se jele na jelu navile,
Da se malo uzdignem sa zemlje,	Pa spustile do zemljice grane,
Da odrišim mog vrana konjika,	Da mu ptice ne nafrde lice,
Da ga šaljem mojoj staroj majci:	Da mu vrane ne nagrde rane,
Ne bi li se ositila majka,	Da mu soko ne izvadi oko.”
Da joj Ive u gorici leži.”	Majka ot'šla boljanome Ivi,
Kad je doš'o vran konjik u dvore,	Al' besidi njoj boljani Ivi:
Izlazila Ivanova Ljuba:	„Oj starice, stara mila majko,
Ona ide, konjik od nje biži:	Ako meni Bog i sreća dade,
Izlazila Ivanova majka:	Da se malo odignem od zemlje,
Ona ide, konjik njojzi bliže.	Svu bih goru srebrom postavio,
Sitila se Ivanova majka,	A jele bih u zlato uvio!”
Da joj Ive u gorici leži.	To izusti, a dušu ispusti;
Rano rani Ivanova majka.	K zemlji pađe, Bogu dušu dade.
	Cvili, plače Ivanova majka —
Ona spravlja Ivanu ponude:	Tiše sele po gorici jele:
S mora smokve, a iz Bosne alve,	„Muč', ne plači, Ivanova majko,
Žutih tunja u medu kuvanih	Kada du'nu hladni vijarovi
I jabuka za rose uzbranih	I padaju jesenji mrazovi,
Ona nosi Ivanu ponude.	I s nas, majko, sve opane lišće —
Kad je ot'šla u jelenu goru,	Opet, majko, živi ostanemo.”
Pita sele po gorici jele,	

Za „kraljičke“ pak pesme subotičkih Bunjevaca može se samo u manjoj meri, reći, da i one imaju iste ili slične motive kao i naše druge narodne pesme, i to u prvom redu kao lirske: o momku, koji će, da bi dragu izmolio, zakukati kao kukavica, o nadmudrivanju tankoprelje, o samoukom djaku i t. d. Ali ako je i motiv sličan, obrada je često lepa i slikovita, sa elementima koji svedoče o stvaralačkoj pesničkoj snazi Bunjevaca. Ovde mislimo u prvom redu na one pesme, kao što je ona o „smrti boljanog Ivše, koja potseća na „Stojana i Ljiljanu“ i koja glasi:

Razbolje se Ivša	Pa nasadi, nane,	Ne bi l' došla, nane.
I zažele! nane,	Svakojakog cvića,	Ta Manda divojka.”
Da mu Manda dode.	Za najviše, nane,	Sve su cure, nane,
Al' besidi Ivša:	Žutog tulipana,	Redom dolazile,
„Gradi, gradi, nane,	Žutog tulipana,	Cvijem se kitile:
U avliji bašću,	Bilog lilijana:	Ne dolazi, nane,

Ta Manda divojka.	Neka kolo igra:	Na sve četir' strane:
Al' besidi Ivša:	Sve će cure, nane,	„Ondud idu, nane,
„Kopaj, kopaj, nane,	Redom dolaziti,	Mandini svatovi;
Bunar pod pendžerom;	U kolu igrati:	Ne vidi se, nane,
Sve će cure, nane,	Ne bi l' došla, nane,	Toga bilog lića
Redom dolaziti	Ta Manda divojka.”	Ispod toga, nane.
I vodu nositi:	Sve su cure nane,	Zelenoga vinca;
Ne bi l' došla, nane,	Redom dolazile,	Ne vidi se Mandi
Ta Manda divojka!“	U kolu igrate:	Ti plavi' očica
Sve su cure, nane,	Ne dolazi, nane,	Ispod tije' nane,
Redom dolazile	Ta Manda divojka.	Dugi' trepaviča!“
I vodu nosile —	Kad je bilo, nane,	To Ivša izusti.
Ne dolazi, nane,	Sunce na za'odu	Pa dušu isvusti.
Ta Manda divojka. —	I kolu je, nane,	Prišla Manda,
Al' besidi Ivša:	Bilo razi'odu.	Dušu pridržala
„U subotu, nane,	Al' izaš'o Ivša	U bili keceljac
Kolo sakupite,	Pod pendžer na gredu,	U zeleni vinac.
U nedilju, nane,	Pa s' obazre Ivša	

U pesmi „Divojka neće za nedragog“ poznata i u zbirci G. Rajića u deseteračkom obliku, devojka, nasuprot „malom Radojici“, koji se posle izdržanih nadčovečanskih muka, ipak odaje da je živ time, što se „brkom osmehiva“ na kolovodju Hajkunu devojku — slab ženski pol, posle skoro istih muka otrpi čak i ruku momka, stavljenu „u nidarce“. Takodje su lepe i one „kraljičke“ pesme, koje opevaju katane (vojnike). U jednoj takvoj pesmi tri katane se žale: prvi daje: drugi da mu je: a treći da mu je:

„Tanak u pojasu	drugi da mu je:	a treći da mu je:
Kao jablan, majko.	„Uvenilo tilo.	„Uvenilo lice
od godine dana.“	Vene tilo, majko.	Baš k'o zemlja, majko.
	K'o u jesen sino“;	Kad je kiša žedna..“

Kako je samo slikovito lep opis, kad je:

„Opravljala majka	Zlatnu uzdu majko,
U katane Ranka:	Konju do kolina;
Bilu svilu, majko,	Sitan biser, majko,
Konju do kopita;	Konju u pol grive“...

Retke su pesme sa komikom, šaljive i podrugljive. Jedna od takvih, uspelija, glasi:

„Izgorila, majko,	Šanta kvočka bila	Nova japundžija: —
Didina koliba.	I ćoravo pile;	Kad je glediš, majko,
Silna joj se, majko,	Krnja zdila, majko,	Ni zakrpa nema;
Šteta dogodila:	I kusa kašika	Kad je miriš, majko,
U kolibi, majko,	I didina majko.	Konci je pritežu.“

„Kraljičke“ pesme subotičkih Bunjevaca, u stvari lirske narodne pesme, naročito one „starovinske“ — jesu ono što Bunjevci od narodnih pesama najlepše imaju. Njih ima možda do stotine, ali sve nisu i književno vredne. U njima se najčešće opeva devojka, sirotanka ili jedinica, momak jedinak, katana ili djak, i njihove zgode i nezgode. U njima gradacija osećanja od običnih lirskih izjava ide preko vragolastog, dobitljivog izgovaranja i bećarskog ašikovanja, pa sve do proklinjanja, sumornih jadanja i tragične smrti. Po tome su one jednim delom romanse, a drugim balade. Kod boljih i očuvanijih pesama daju se naslutiti tragovi davnine: vile „koje kolo vode“, „tunja (dunja) od sto liti i devet

trhova), ruža i jabuka (koje rastu „u carevoj bašči, pupe“ caru na ormaru“, a rasevetavaju se „carici na ruci“, duša koja se hvata „u bili keceljac, u zeleni vinac“.

Nažalost, kod pevanja „kraljica“ današnjeg vremena sve se više opaža štetan uticaj i u rečuniku (fela, pelcovati, peglati i t. d.) i u čitavim domovima, koji ništa manje nego unakazuju često puta i lepu pesmu.

Sam „groktnica“ i kraljičkih „pesama“, subotički Bunjevci imali su još i pravih svatovskih pesama koje su u novije vreme potisnute od „bečarskih“ („omladinskih“ — kako ih oni zovu), ali ono što najlepše i najdostojnije predstavlja narodno pesništvo njihovo — to su one gornje. One ne samo da najviše svedoče o pesničkom stvaralaštvu sub. Bunjevaca — jer su o one najviše njihove — nego i po njima kao osobini našeg čitavog naroda. Bunjevci su naši — i svojim etničkim odlikama — i svojom dušom.

MIL. V. KNEŽEVIĆ

Kao Sergej Jesenju

— Jedna mlada sa smeđim pramima gospodica?

— Da, ponovi sluga i nakloni se.

— Boga mi, ne sećam se ko bi to mogao biti.

— Veli, gospodica sa smeđim pramima da ste se jednom videli u tramvaju. Vi i neki mornar ste sedeli s nekom devojkom i neprestano se smejali. Ženska s kojom ste sedeli bila je, veli smeđa gospodica, učenica VIII razreda gimnazije. Napominje da Vam rečem — ona iz tramvaja koja je gladila kosu samo zato, da vidite, da je verenica gospodina koji je uz nju sedeo.

— Da, ah, Smilja, ona se sa mnom vraćala s Palića. Uzeli smo čamac i plovili smo. Ona zlatna pušila je i nešto pevala. Kasnije je došao i Nikola, mornar i punili smo smehom čamac, vodu i aleje. Jednom sam — prolazio je Vlaho mislima kroz maglu zaborava — išao tramvajem, zagledah se u neku crnku. Pa onda u plavušu, u neku tankovitu gospodu, ali mlada sa smeđim pramima gospodica?

— ?!

— Rekla je da posetite večernji ples, tamo će biti.

Vlaho je prestao da čita knjigu, dok je sluga govorio o mladoj sa smeđim pramima gospodici. I iza sluginog izlaska iz sobe spušta sanjivu glavu na knjigu koju je sam nedavno izdao: Sin ravnice.

Počeo se suton hvatati, a soba Vlahova izgledala je kao marmorna. Pred stolom visila je slika Vladimira Vidrića, s lica mu

se čita duboka, teška, do umora teška duševna bolest. Kraj slike je grob i dve vile u crnoj haljini s belim rupcima plaču. Obilje sveća gori. Zajedno te vile s pesnikom mladim oplakuju umrlog pesnika — poganina Vidrića. Druga je slika nesretnog Puškina, i u Vlahovoj duši roje se stihovi koje je učio i znao naizust. Gledajući te slike, u Vlahovoj viziji postojalo je bezbroj slika pesnika, slika njegovih ideala.

Uzima drugu knjigu zlatnouokvirenu i u njoj čita: Bio je pesnik jedan. Mlad se oženio s nekom glumicom. Vele da je bila lepotica rednoga grada. Putovali su svetom. Kad su stigli u Pariz, otseli su u hotelu, ali njegova žena izgubila se, kuda i kamo pitao se pesnik, ali osta tajna i svršio je svoj život, a to osta tajna. Kad je umoran od puta veliki pesnik zaspao došla je u sobu, pružila mu usta, približila mu se, smejala se, i morao joj oprostiti.

— Dragi, ljubiš li me? Ako je i atom srca tvoga za drugu, ako, ma i u snu misliš na neku devojkicu, ili je u snu poljubiš nisi dostojan mene, tvoje supruge. Ustani, poljubi me, poljubac mira.

Bol je bivao sve veći. Ona do skrajnosti nestašna, htela se svakomu dopasti, svačijih se usta dotaći... A uvek je vernog pesnika pitala: ljubiš li me?...

U Parizu je čeznula za Večnim gradom — Rimom. Otići tamo, gde je slavni Goethe čekao zagrljaj Rimljanke i dočekao ga. Tamo, gde je primio nadahnuće za najlepše elegije. Tamo, gde se razvijalo klupče događaja, istorije za celi svet. Pa onda divni i bohemski glumački život. Koliko je glumica usrećilo publiku i otmene kavaljere, nasmejalo, ganulo. Razmišljajući o tom zadržala je.

I došli su u Rim, pa je i tamo pohadajući pozorište prevarila velikog pesnika, jer se za odmora ljubila s jednim studentom i koketirala s glumcima. Saznao je za to, a nije mogao drugo da kaže, nego da uzdahne: Ti si neverna, a ja sam nesretan.

A kad su se vratili u rodni grad, on se obesio. Toliko se promenio, da ga je ona sama jedva prepoznala. Prepoznala ga je po smeđoj gurgurastoj kosi.

Pesnik je veoma sličio Sergeju Jesenjinu, a glumica njegovoj ženi. Priča je u ovoj knjizi odgovarala budućnosti pesnika, koji je razmišljao o pramima i liku smeđe gospodice...

Pročitavši to odmakne rukom knjigu i ukazala mu se slika: Tramvaj, mornar, učenik, Smilja i gospodica sa smeđim pramima. — Više od dva meseca — govorio je — godine 1935. U zoru proleća. Vraćao sam se tramvajom... Znam sve...

— Kao što noc malene blistave zvezde, kao što usta žle ust ž, kao što reka korito svoje, kao što lisica spilju — ljubim Vas gospodine. Od onog dana sam nesretan. Proživela sam dramu.

JAVNA GROZNICA

Počev od onih što gledaju film, sjedeći u baršunom obloženim ložama, pa do onih dječaraca i sirotinje što isteže vratove u prvim redovima partera, prvi gledajući filmske komade da se zaboravi gruba stvarnost i da se vidi ljepšeg i čovječnijeg života barem na filmu — ni jedni ni drugi nepomišljaju — koliko su truda i borbe uložili oni što su stvarali prvi film.

Ko bi mogao reći? i ko zna? koliko je energije utrošio Luj Lumier pronalazač filma i koliko neprosopvanih noći proveo, radeći na usavršavanju svoga aparata za snimanje.

Luj Lumier u toku svog rada na usavršavanju filma, došao je na jednu divnu misao, koja će izazvati pravu revoluciju u današnjim bioskopima. Njegova davna želja, da konstruiše aparat za snimanje filmova sa trodimenzionim slikama — ostvarena je.

Danas se u Parizu u nekoliko velikih bioskopa, prikazuju filmovi koji su snimani aparatom za reljefne filmove.

Međutim pitamo se — ou čemu će reljefni film premašiti današnji tonfilm?

Evo jednog primera; naš omiljeni Charlie Chaplin, onako šepav, sa svojim nerazdvojivim krivim štapom, pri razgledanju koje čega na jednom vašaru došao u neki nesporazumu sa policajcem, a ovaj pošto se nije hteo dugo objašnjavati, poteže onu batinu što vele da nema dva kraja da se preko nje objasni sa Chaplinom. A naš Charlie kuda će? Nego lijepo strče sa platna i upravo među one što sjede u prvim redovima partera, da se tamo negde sakrije. Ali policaj se ne da zbumiti nego s onom batinom te udri kad po Chaplinu kad po onima što sjede u parteru.

Ili: jure indijanci na divljim konjima mustangima i sve se više približuju, te onima na balkonu i galeriji izgleda da su indijanci strčali s platna i bjesomučno gaze po onima u parteru. i t. d. Ovakav film reljefnog snimanja ostavlja u nama nezaboravno utiske naravno, ako je još malo sam komad sadržajan.

Međutim i ova vrsta filma ima još jedan nedostatak.

Naime gledaoci bili kratkovidni ili ne, moraju film gledati u naočarima, naravno ne običnim, nego prilikom kupovanja ulaznica dobiju se specijalne naočari za gledanje filma. Za vrijeme pretstave, ako se ne stave ove naočari, ne vidi se na platnu gotovo ništa, sem nekih obrisa likova koji se miču ne davajući gotovo nikakav izgled.

Staklo na naočarima, od lijevog oka je zelenožuto, a od desnog plavo. Da nije ove razlike u staklima, naočare bi izgledale kao one što ih nosimo protiv sunca.

Zatim još jedan velik problem filma je rešen. Mislilo se da će nemi film biti vrlo dugo nezamjenjiv, a takođe se mislilo da će se filmske pretstave uvijek davati u bioskopskim salama u mraku. Ovo mišljenje je oboreno pronalaskom jednog mladog sovjetskog inženjera.

Uspjeh ovog pronalaska se sastoji iz toga što se pretstave mogu davati u bioskopskoj bašti usred dana pa ma sunce kako sijalo, a ruski inženjer je to uspio na taj način što je umjesto platna dao da projekcioni aparat baca slike na ogromna za tu stvar udešena ogledala.

Ovo je za jedno vrijeme vrhunac filmske tehnike i sada se još radi na usavršavanju ovih pronalazaka.

A. Jelenin

Bunjevci još žive...

U današnje vreme, kada je hleb jači od osećaja, kada je stvarnost grubo nasrljiva, kome može da padne napamet, da pravi nacionalne skokove i maglene mehurove?!

Trbonjama. A žrtve toga su pojedini zanešenjaci praznih šaka od kojih se oni okreću, čim te šake zatraže što.

Zar onda nije najčistiji posao, da od Bunjevke rođeni potomak jednostavno ostane Bunjevac.

Ko mu sme zameriti to i kome će u današnje vreme pasti napamet da raspiruje varnice i tamo gde ne treba?

Ovo treba da shvati ona bunjevačka omladina, koja je svesna svog značaja, željna rada i čiju punu pomoć mi očekujemo.

Ruski i španski događaji

U skorom vremenu nas su udarili po živcima događaji ove dve zemlje, od kojih već čini danas takorekucé jednu od antiteza današnjega sveta. Pred nama se sasekoše ljudi ogromnih umnih vrednota, ruše umetničke tekovine čitavih stoljeća i to barbarski i upotrebom barbara, a postrance samo škilji kulturni svet i gleda za koga će što da pane otud. Zar to ne dovodi u dilemu da posumnjamo u čoveka, kao nosioca viših osećanja?!

Čuje se samo sa nekih strana: „To je najveći zločin istorije!“

A ko to više?! Oni koji su od protivnika utučeni na putu, na kom su pokušali slična dela.

Kakav zaključak dobijamo iz toga? Zar u svim ovim događajima ne leži ona Ničeova volja za moć, tu jedna egoistična ludost, bez ikakvih obzira, a samo za silom. Zar to nije težnja da grupa ili čovek postane svemoćnički Bog?! Zar fasistički i crveni narodi nemaju danas bogove u nosiocima svojih ideala?! Danas je era bogova pojedinih grupa koji iz sujete, iz jedine ogromne volje za silom drmajuu svetom i nemilice ga ruše, bez osećanja odgovornosti i pitanja onih, čija krv natapa zemlju, kojom se oni igraju.

To su bogovi. Bogovi sile. Šta su oni?

Zar vi nikad niste u sebi osetili želju, da imate neku neodređeno silnu stvar, kojom bi mogli da poletite, kud vam se prohte? To je želja: biti ono neodređeno veliko silno, biti Bog.

Sinovi naroda žele silu, moć, ali se ona ogleda u tome, da se ta moć ustali, a to biva u miru. Mir i sredenost to je težnja sinova naroda. Ne velimo da nema mnogo i teških pitanja, koja bi oni želili da reše, ali ne krvlju. Pitajte sinove naroda, ali nećete naći ni jednoga, koji želi rata. Drugog su oni željni.

Rat rađaju oni pojedinci i organizacije, koji drhte za samovlast, glože se među sobom, žrtvuju skupe živote i najlepše plodove ljudskoga rada. Među te spadaju i snažne organizacije, koje blagosiljaju svako oružje pre borbe.

Nije španski ni ruski narod kriv za ono što se danas dešava, i što će se još možda desiti na njihovom putu ka napretku.

Dr. In. P.

POKRETI

RADNIŠTVO I SELJAŠTVO . . .

Ove godine su naši krajevi doživili dane seljačkog i radničkog života, kakvi već davno nisu ogranili. Kriza je zajašila grbaču ovih redova i dugotrajnošću ih pritisla u takav škripac u kojem ljude obuzima očaj i besnilo.

Naši industriski, zanatski i poljoprivredni radnici su mesto toga očaja pristupili radikalnijem sretstvu, organizovanju i pokušale da izbrše jedan kolektivni pritisak za poboljšanje svojih prilika i to štrajkovima. Pokazali su da su radnici u našim naprednijim krajevima, gde su oni svesni, jedan jak činilac, koji mora da dođe do svoje reči i udela u životu. Životu kakav im pripada. Koliko su oni u toku ove godine uspeli, to je druga stvar.

Poljoprivredni proleti su slabe rezultate postigli. Uslovi rada

određeni sporazumom su izigrabani od strane poslodava, a radnik je bio slomljen glađu i prolazom štrajka i njegovog pritiska. Nadalje je bila poljoprivredna obustava nadničnja nedovoljno organizovana, jer je još mnogo onih zemljaških proleta, koji su zavarani pričama o mani nebeskoj, koji slepo tumaraju za debelim predikatorima jalove pravedne nadnice.

M. R. P.

PREPORADJAJ U KOM VRI SARKAZAM NA SEBE

Jedna grupa posle dvestoipedeset godina se osećala još tako kao da se sad rodila i pozvala je jednog suseda da je krsti. Taj novi „Ivan krstitelj“ je slavno došao ovom dvestoipedeset godišnjem detetu i rekao mu u oči: „Detiću, dosada si nosio „kojekakva“ imena, a od danas se zoveš kao ja.“

Misli li neko da nema uvrede u tome ako se imena plemena koja su nošena sa čašću tri stoleća, nazivaju „kojekakvim“ od čoveka koji ni znao nije za ovo pleme dok je ono živilo kroz patnje i tiranstva tudina? Gde je ovaj dvestoipedeset godišnjoj deci samosvest, samopoštovanje i egoizam svog plemena. Zar je ta grupa toliko nedorasla da je neki „Ivan krstitelj“ uvrsti u svoje zabavište, razdeli joj cucle i vodi tamo gde hoće i deli im packe i pljuska u lice sa izrazima „kojekakva imena.“

Ivan T.

ZBORNİK HRVATSKIH SELJAKA

Jedna neočekivana novina u našem narodu. Nisu rijetki slučajevi naših seoskih književnika. Nisu rijetki slučajevi, da ti književnici pokazuju zaista pošten napor, da objelodane stvarnost našega sela bez primjesa romantičarske idile, bez apoteoza seljačkoj pogači, gorskom svježem uzduhu i rumenim licima našeg teška; ali nam je uvijek nedostajalo kod ovih jedna duboka stvar: neposredno saznanje sadržano u subjektivizmu. Danas smo doživili to, da nam seljaci sami raskrile svoje grudi, sami upače prstom u svoje muke i pokažu cijelom svijetu, da u njihovim selima ima više žaljeva, više gladnih dana, više birtija, više zele-raša i više mračnjaštva no što mogu da iznesu i da primjeto pjesnici, koji letimice prođu pored za njih idilične seoske kolibe i tora. Doživjeli smo to, da nam, smjelo lupe u oči da u tom selu za koga se mnogo ne stara, žive duše, koje su sposobne da same ožive u sebi vatre za napretkom, da same spaze gde hramlju, da pokušaju da se liječe i da podvrgnu sebe pod kritiku.

Ne ocjenjujući književnu stranu ovog zbornika kojeg su nam

dali naši seljaci, mi možemo reći, da je on ovakav, kakav je dao jednu divnu eželinu, jedan rad, koji ima da stoji na mjestu apostolskog početka, koji ima da stvori jedno novo mjesto u našoj književnosti. Jer ne treba zaboraviti da književnost počinje od prvih primitivnih zareza na stijeni primitivca i da se vuče kroz istoriju čovječanstva sve do profesionalnih književnika i genija ove delatnosti ljudske duše.

JURAJ VRANIĆ

Miroslav Krleža

Satiran, ali nesatrvan. On objavljuje. Dignula se na njega hajka kao na bijesna psa, samo zato, što je imao hrabrosti da nađe i prokaže natrulu stvarnost izvjesnih krugova u tako izrazitoj formi, da bi čovjek vjerovao i da to nije stvarnost. Kršten je svim pogrdama i podmetalo mu se sve. Vjerovali su protivnici, da su ga „prognali“. A zašto?! Zato što je Krleža pisac, koji se može postaviti među ruske genije. Jedan od najjačih slovenskih pisaca, koji se grčevito drži svoje istine.

Međutim protivnici se nisu začali toga, da ga isključuju iz njegovog naroda. Njega, koji je u Logor-u dokazao svima silinom njegova pera, da možda niko nije toliko osjetio mamuze Monarhije na grbači naroda kao on.

Danas on pokazuje ponovo, koliko je sin toga naroda. Neobaviješteni ga trpaju u skrajnje lijeve. Međutim, on nije crven, nego je u svojoj književnosti slobodar. Iznad svega pripada svom narodu. Ponirućim pogledom jednog analitičara, psihološkog virtuozu, on zna svaki drhtaj duše toga naroda, svaki bič koji ga je ošinnu, svaku ranu koja ga je pekla. Sad u svojoj novoj knjizi kajkavštinom toga naroda on nam je punoćom izrazu, rijetkim riječima, koje samo on zna da nade i uskladi. Izvanrednom formom jednog najstora, umjetnika dao bol naroda, seljaka kroz cijelo njegovo bitisanje, kroz cijelo njegovo služenje. Kajkavštinom kao što su janci iz seljačkih usta izlijetali pod događajima, koje njegova duša obnavlja pred nama.

Kao i svuda on se nezadovoljava time da samo iznosi ono što je zapazio. Njegovo pero nikad nije jednostrano. Šta smo mogli da očekujemo na ovim stranicama? Gubea imamo u pismu, razbješenjenog od nepravde, koju jasno vidimo u ovim reskim i iskrenim redovima. Samo jednog silnijeg pobunjenog kmeta tu sretamo, jednog koji bistro vidi, čisto osjeća i filozofski traži i odgonetava. Njegova pobuna ima svoje „zašto“ i „zato“. Čitajući i vi ćete osjetiti to, možda svjesno. a možda i nesvjesno. ali osjetićete. Tragedija, dugiput stradanja, jednoga naroda je tu ovjekovećen.

Pitamo se, da li će opet imati hrabrosti, da mu poreknu ono što on jeste. Posao uzaludan kao i uvijek.

Izgleda da su se toga konačno odrekli, jer je već prošlo izvjesno vrijeme od izlaska ovog značajnog dela, a oni još muče.

GORENC K.